

РЕЦЕНЗИЯ

По конкурс за заемане на академичната длъжност „Професор“ по професионално направление 1.1 „Теория и управление на образованието“, обявен в ДВ, бр. 84/30.10.2015 г. от доц. д-р Янка Русева Тоцева.

Рецензент: проф. д-р Петър Балкански

1. Общи положения и биографични данни

Конкурсът за академичната длъжност „Професор“ по професионално направление 1.1 „Теория и управление на образованието“ е обявен в ДВ, бр. 84/30.10.2015 г., въз основа на Заповед № 52/18.12.2015 г. на Президента на Европейския политехнически университет – гр. Перник, издадена на основание чл. 4, ал. 2 от Закона за развитие на академичния състав в Р България и чл. 6, ал. 6 от Правилника за заемане на академичните длъжност и развитието на академичния състав на ЕПУ и Решение на АС, Протокол № 5/15.12.2015 г. Този конкурс е с единствен кандидат доц. д-р Янка Тоцева Русева.

Доц. Тоцева учи и завършва средното си образование в гр. Шумен, а висшето си образование завършва в СУ „Св. Кл. Охридски“, Философски факултет, специалност Педагогика през 1985 г. едновременно с висшето си образование, тя завършва Факултет за подготовка на лектори, пропагандисти и агитатори.

След завършване на висшето си образование, работи една година като възпитател в гр. Велики Преслав. От 1985 до 1988 и от 1993 до 2010 работи като асистент, главен асистент, доцент и завеждащ катедра в Шуменския университет „Епископ Констатин Преславски“, Педагогически факултет. Води различни курсове с бакалаври и магистри от системата на педагогическите науки. През 1994г. защитава дисертация и получава научната степен кандидат на педагогическите науки „Доктор“. През 2001г. е избрана за доцент по научната специалност 05.07.01. „Теория на възпитанието и дидактика (педагогическа реториката и дидактика)“.

В периода 2010-2011г. е директор на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства към Министерство на образованието, младежта и науката. След напускането на Центъра, работи като образователен експерт в неправителствени организации. От 2013 г. е назначена на щатна работа като доцент в ЕПУ – гр. Перник и изпълнява длъжността зам. ректор по акредитацията и контрола на системите за оценяване и поддържане на качеството на образование. От 2014г. е директор на Център за личностно развитие и квалификация към ЕПУ – гр. Перник, където е на щат и в момента.

2. Общо представяне на рецензираните научни трудове

Доц. Тоцева проявява широк кръг научни интереси в различни области на педагогическото и управленското познание: риторика, интеркултурно образование, образователни технологии, интерактивно обучение, етноцентризъм, управление на

комуникациите и разнообразието в образованието, разработване и управление на проекти, управление на училищното и университетско образование и др. Това обяснява широкия спектър от публикации, които представя за участие в конкурса и за рецензиране.

В съответствие със Закона за развитие на академичния състав, кандидатката е представила пълен набор от документи като неразделна част от своето заявление за участие в конкурса: автобиография, копие от дипломи и сертификати за завършено образование, придобити квалификации, научни степени и звания, списък на публикациите, резюмета на трудовете, справка за научните приноси, списък на цитиранията, информация за участие в проекти, справка за учебно-преподавателска заетост.

За участие в конкурса, кандидатката е представила списък, който обхваща 3 монографии, 2 учебни помагала, 26 статии и студии, от които 6 публикации в чужбина, 63 научни съобщения и доклади в сборници от конференции в съавторство и самостоятелно и 9 статии в чуждестранни издания. От представените за рецензиране трудове непосредствено отношение към профила на конкурса имат една част от публикациите: монографските трудове, едно от учебните помагала, 4 статии на чужд език, 11 статии на български език, 2 доклада от конференции на чужд език и 32 доклада на български език, публикувани в сборници от проведени конференции. В настоящата рецензия основно внимание е отделено на публикациите, които имат доминиращо отношение към профила на конкурса, а останалите ще коментираме общо (Приложение № 1).

Приложение № 1

Справка за структурата на публикациите на Я. Тоцева:

1. Монографични трудове:
 - 1.1. Самостоятелни – 1 бр., 2015 г., 250 стр.;
 - 1.2. Самостоятелни в колективни трудове – 2 бр.;
2. Учебници и учебни помагала – 2 бр.; Самостоятелни в колективни трудове;
3. Студии и статии в чужбина – общо 6 бр., в т.ч. самостоятелни 2 и в съавторство – 4;
4. Студии и статии, отпечатани само в България – общо 20, в т.ч. в самостоятелни – 16 бр.;
5. Доклади в сборници от конференции:
 - 5.1. В чужбина – общо 9, в т.ч. самостоятелни – 4 бр.;
 - 5.2. В България – 57, в т.ч. самостоятелни – 40 бр.;

6. Публикации в съавторство в колективни монографии, придружени с декларации за авторство – общо 30 бр.

Представените за рецензиране публикации обхващат и някои гранични и частнонаучни тематични области, чието изследване е реализирано в мултикултурен и етнически контекст. Става дума за едно специфично сечение в цялостното творчество на кандидатката. Основните публикации сред тях са в сферата на образователните методи и технологии, философията на интеркултурализма в училищното образование, гражданското, интеркултурното и приобщаващото образование. От справката за проектното участие на кандидатката личи, че в своята научно-изследователска и научно-приложна дейност е работила в редица международни институционални и национални изследвания, свързани с мултикултурализма, работа с деца с небългарски етнически произход.

3. Обща характеристика на научно-изследователската и научно-приложната дейност на кандидата

Научно-изследователската и научно-приложната дейност на доц. Тоцева, които са представени за рецензия в конкурса могат да бъдат систематизирани в студии и статии в научни списания у нас и в чужбина, доклади и научни съобщения от конференции в страната и в чужбина. Втората група публикации са самостоятелни и съвместни монографии, книги и учебници.

Студии и статии в научни списания

Тази група научни трудове са впечатляващи по количество и имат няколко фокуса:

- Теория и управление на образованието: философия, политика, промяна, иновации;
- Управление на разнообразието, интеркултурната и мултикултурната комуникация в училище;
- Разработване и управление на образователни проекти;
- Управление на комуникациите в образованието;
- Управление на човешките ресурси в образованието (подбор, подготовка, квалификация);
- Мониторинг на етноцентризма и образователното съдържанието (подбор, оценяване, одобряване, учебна документация).

Самостоятелни и съвместни монографии, книги и учебници

➤ В своя самостоятелен монографичен труд „Управление на комуникациите в образованието“, кандидатката представя и анализира особеностите на управлението и образованието като комуникационен процес. Трудът се състои от три самостоятелно обособени части, в които са представени три основни проблема: комуникация и

образование, комуникационен мениджмънт в училище и управление на разнообразието в образованието. Монографията има подчертан теоретичен характер. Авторката прави опит да преосмисли образованието като комуникационен процес и представя доказателства за тази цел. Направена е класификация на видовете комуникации в образованието и е разкрита връзката между тях. Откроява особеностите на вербалната и невербална комуникация в образователния процес. Преосмисля ролята и мястото на образователните, информационни и комуникационни технологии в съвременното училище. Анализира нормативната база, свързана с управлението на комуникационния процес и ролята на училищния ръководител в този контекст. Посочени са основните фактори, които предопределят успеха на вътрешните и външни комуникации в училището. Подчертани са някои насоки за подобряване на управлението на комуникационния процес.

Във втората част на монографичния труд кандидатката анализира образователното законодателство, свързано с изискванията към училищното ръководство по отношение на управлението на комуникационния процес. Предложен е модел на комуникационна политика и комуникационна стратегия на училището. Управлението на комуникациите между учители и ученици е видяна в три посоки: в процеса на формалните и неформални взаимодействия и при виртуалната комуникация между тях.

Третата част на научния труд е посветена на комуникационния мениджмънт на разнообразието в образованието и са предложени модели за ефективно управление на вътрешните и външните комуникации при отчитане на влиянието на културните фактори. Представена е спецификата и решаването на проблемите, които са свързани с учебното съдържание и процесите на преподаване и учене в мултикултурна среда и управлението на конфликтите поради културни различия. Дефинирани са основни понятия, предложени са йерархични модели, обосновани са базисни характеристики и са декомпозирани професионално-педагогически интеркултурни комуникативни компетентности на учители, умението им да управляват пространството, времето и процесите на преподаване и учене, значимостта на вербалната и творческата комуникация в мултикултурна класна стая.

Вторият монографичен труд е в съавторство и е озаглавен „Мониторинг на етноцентризма в началното училище – част I и II“. В него авторите са направили педагогическа диагностика, количествен и качествен анализ на учебната документация (държавни образователни изисквания, учебни програми и учебници) за начално образование от гледна точка на възможността да подкрепя или възпрепятства етноцентристките тенденции в обучението. Създаден и апробиран е модел за оценяване на учебната документация и образователния процес от гл. т. на изследвания проблем и второ, предложен е модел за провеждане на мониторинг и за изготвяне на оценка за наличието/отсъствието на етноцентристки тенденции в учебната документация. Открит е авторския дял на кандидата, който е и научен редактор на двете части на публикацията (за първи/втори клас и трети и четвърти клас).

Представено е за рецензиране учебно помагало, озаглавено „Разработване и управление на образователни проекти“ в съавторство с П. Кожухарова. В този труд е открит авторският принос, който се състои от 5 самостоятелни глави.

Книгата е плод на многогодишния труд на кандидатката в сферата на образованието, свързана е с осъществяване на научни разработки и участие в многобройни проекти, както у нас, така и в чужбина. Това е един от първите трудове в българската педагогическа и управленска литература. Прави впечатление коректното представяне в труда на водещи у нас и в чужбина автори по изследваната от доц. Тоцева проблематика. Учебното помагало е познато сред научната общност в България и широко се използва от неправителствените организации и училищата за разработване на образователни проекти и от висшите училища за обучение на студенти и педагогически персонал.

Доц. Тоцева представя за рецензиране учебно помагало, посветено на интерактивното обучение на възрастни за тяхното запознаване с интерактивните методи на преподаване и учене и използването на интерактивни методи, техники и процедури за практикуване на интерактивното обучение в учебния процес със студенти и възрастни. Особено внимание заслужава авторската статия на кандидатката, която е посветена на спецификата на възрастните като учещи (стр. 9 – 16), както и „подготовката и представянето на презентации“ (стр. 44 – 56) и „методи и техники за обучение, подпомагащи активното и интерактивно учене“ (стр. 57 – 101).

4. Оценка на педагогическата подготовка и образователната дейност на кандидата

От представените по конкурса документи става ясно, че педагогическата, андрагогическа и управленска подготовка на доц. Тоцева се основава на нейното базисно философско педагогическо образование и специализация за преподаване във ВУЗ. Опитът ѝ като университетски преподавател обхваща 26 години, през които тя преминава от асистент в главен асистент и доцент. Водените от нея университетски курсове са по дидактика, андрагогика, интеркултурно образование, образователен мениджмънт, разработване и управление на проекти и др.

Представената от ЕПУ справка за осигурена учебна натовареност, съгласно конкурса за „Професор“ включва списък от 9 учебни дисциплини, от които 4 са задължителни (315 часа) и 5 избрани (270 часа). Посочените дисциплини напълно съответстват на преподавателския профил на конкурса: образователен мениджмънт, мениджмънт на образователни проекти и програми, мениджмънт на мултикултурата и етнокултурното разнообразие в образованието, мениджмънт на образователните организации, дидактика. Тази преподавателска натовареност съответства напълно на нейната квалификация.

Нейната творческа биография е богата на многобройни инициативи с организационен, изследователски и образователен характер. От приложената справка се установява участие и работа по:

- ✓ Научно ръководство на двама успешни докторанти;
- ✓ Участие в над 50 научно – приложни проекти и задачи – институционални, местни, национални и международни;
- ✓ Членство в редакционни колегии, експертни и изследователски дейности по отношение на 29 издания и научни трудове;
- ✓ Поддържане на публичен достъпен блог, на който доц. Тоцева текущо представя нови теми, изследвания и публикации, отзиви по нови заглавия, документи и събития;
- ✓ Организиране на научни форуми, национални и международни;
- ✓ Публично представяне на нови заглавия и изследвания и резултати от изследвания.

Всичко това е добро доказателство за професионализма на кандидатката не само като изследовател, но и като комуникатор. Нейните научни и организационно изяви са представени в твърде голям обем, но не винаги се покриват със съответните емпирични доказателства. Така например, само международните изследвания наброяват 10, без да изброяваме вътрешноуниверситетските и националните. Доц. Тоцева е част от междунниверситетския екип за реализиране на българо-холандския проект за разработване и внедряване у нас на магистърска програма по образователен мениджмънт „Интераула“.

Кандидатката отбелязва изключителна активност като осъществява разнообразна редакционна, проектна и неформална дейност в подкрепа на реформирането на българското средно и висше образование и се ангажира с участие при разработването и внедряването на редица приложни нововъведения в училищната образователна система.

5. Основни научни и научно – приложни приноси

В своята авторска справка кандидатката е положила усилие да класифицира и открие основните си научно-изследователски и научно – приложни приноси. Те биха могли да бъдат обобщени по следния начин:

- Доц. Тоцева е автор на редица оригинални и иновационни учебни програми и планове, чрез които се апробират нови идеи и практики в контекста на българското висше и средно образование. Такива нововъведения са учебен план на магистърска програма по гражданско и интеркултурно образование; учебна програма по мениджмънт на образованието; учебна програма за дистанционно обучение на студенти от специалност „Начална педагогика с чужд език“; авторски модел за квалификация на учителите за работа в мултикултурна среда;
- Кандидатката има сериозен принос в концептуализирането на редица базисни понятия на педагогическата теория и практика. Те са свързани с педагогическата

иноватика, иновативния мениджмънт, комуникационното разнообразие, образователна политика и стратегия, реформиране на образованието, иновации отгоре – надолу и отдолу – нагоре; компетентност и нейните производни, интеркултуризъм и мултикултуризъм, интеркултурно образование, образователни проекти и др.;

- Особено внимание заслужава нейния принос в областта на интеркултурното образование и развитието на редица интеркултурни области на познание, които обогатяват образователната теория и практика, свързана с управлението на разнообразието.

6. Значимост на приносите за науката и практиката

Откритите приноси са с доказана национална научна и практическа значимост, тъй като са добре познати и използвани от специалистите. За популярността, актуалността, обществената и научна значимост на изследванията и публикациите на доц. Тоцева може да се съди от големия брой библиографски цитирания на нейни трудове.

7. Критични бележки и препоръки

Като се има предвид богатия международен научен изследователски опит на кандидатката в сферата на теорията и управлението на образованието, както и в областта на интеркултурното образование и управление на разнообразието би било полезно за кандидатката да се фокусира в по-тесен кръг изследователски проблеми, и особено в областта на модернизацията на образованието и трансформацията на управлението на училищното образование и открояване спецификата на неформалното образование и неговото управление в контекста на пазарните отношения, европейските критерии и националната идентичност на българското образование.

8. Лични впечатления и становища на рецензента

Познавам доц. Янка Тоцева като член на междууниверситетския екип за разработване и внедряване на междууниверситетската магистърска програма по образователен мениджмънт „Интераула“. Нейната компетентност и творческа активност ми дават основание, че тя успешно може да се впише в профила на обявения конкурс по „Теория и управление на образованието“. Както личните ми впечатления, така и анализът на нейното творчество в съвкупност ми позволяват да оценя кандидата като един високо информиран преподавател с богат изследователски и практически опит, който има необходимите качества и достатъчно научни трудове за заемането на научната длъжност „Професор“.

9. Заключение

Цялостния анализ на творчеството на кандидатката доц. Янка Русева Тоцева дават основание то да бъде оценено високо, а с това – и качествата на кандидатката като преподавател и изследовател, които напълно отговарят на изискванията за заемане

на академичната длъжност „Професор“. Нейната научна продукция е с голяма обществена приложна значимост, а нейния преподавателския и изследователски опит покриват изискванията за заемане на обявената конкурсна длъжност.

Всичко това ми дава основание да гласувам за нейното избиране за „професор“ и препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да дадат своя глас за избиране за „Професор“ на доцент д-р Янка Русева Тоцева по професионално направление 1.1 „Теория и управление на образованието“.

12.03.2016 г.

Рецензент:

гр. София

проф. д-р П. Балкански